OČITOVANJE PROFESIONALNE TAJNE

Dr Jordan KUNIČIĆ

Pod izrazom »profesionalna tajna« razumijevamo onu klasičnu, »povjerenu« tajnu (secretum commissum). Ona uključuje sve što smo doznali pod izričitim ili prešutnim uvjetom da ćemo čuvati »diskreciju«, tj. da ćemo čuvati tajnu. Kada pocijent dođe k liječniku, advokatu, savjetniku, babici, duhovniku i sl., povjerava se u povjerenju i očituje svoje slabosti, svoje defekte, uvjeren da će oni to znati čuvati kao tajnu. Pacijent otkriva misterij svog osobnog života drugomu, jer mu je to potrebno. Nagoni ga nevolja. Zakonita ljubav prema sebi. Razumije se, to stavlja u nepriliku onoga komu se pacijent povjerava. Pacijentova sudbina kao da postaje sudbina profesionalne osobe. Uzmimo primjer: Pacijent je epileptičar, a nastoji dobiti svjedodžbu da je zdrav, sposoban za zvanje šofera. Otkriti tu tajnu znači onemogućiti mu zaposlenje, ne otkriti tu tajnu može prouzročiti neki lančani sistem neugodnosti i šteta. Lako je principijelno reći da se ne smije kompromitirati ni povjerenje u liječnika niti otkriti tajna. Ali kako spasiti tajnu i ujedno spriječiti eventualna druga zla ili štete?

ODGOVOR

Ovdje bih najprije ponovio općenito usvojenu nauku da se tajna općenito može očitovati ako na to pristane onaj koga se tiče, dakle u našem slučaju pacijent; osim toga, u slučaju da liječnik ili netko od spomenutih dozna za tajnu drugim putem, ne iz povjerenja pacijenta; konačno, kada bi čuvanjem tajne nastala znatna šteta bilo za onoga koji je tajnu povjerio, bilo za onoga komu je povjerava, bilo za treću osobu ili zajednicu (društvo). Recimo kratko: kako je liječnik dužan čuvati tajnu iz ljubavi prema pacijentu, tako bi mogao očitovati tajnu iz ljubavi prema višim vrednotama, odnosno iz poštovanja prema ljestvici vrednota (J. K. *Znanost spasenja*, sv. V, br. 84).

1) Zašto treba čuvati tajnu, osobito profesionalnu? Iz poštovanja i ljubavi prema čovjeku, pacijentu. Svaki čovjek posjeduje svoj unutar-

nji svijet, tako svoj da nije ničiji, ako doista hoće da ga sačuva u tajni. U tom intimnom forumu on zna za svoje mane, slabosti, ispade, grijehe, a da nitko drugi za to ne zna. Naglašujem: zna i za svoje slabosti. A o toj njegovoj slabosti i ti moraš voditi računa, jer je njemu i tebi prirođena ljudska slabost. A i ti ljubiš sebe, pa je u tvom interesu da ne očituješ defekt bližnjega, da tvoj bližnji sutra ne očituje tvoje defekte.

Svjesni smo da je dijalektika između dobra i zla uvijek napeta. Možda bi očitovanje pacijentovih mana drugoga sablaznilo, izazvalo lančani sistem neugodnih reakcija, kompromitiralo njegov ugled, nanijelo drugomu štetu i sl. Svijet je oko nas eksplozivan, napet, pa moramo držati na pameti da istina neće uvijek biti primljena, makar bila ne znam kako uzvišena (Mt 7, 6).

Moralisti će reći da se čuvanje tajne nameće i s naslova ljubavi i s naslova pravednosti. Govorimo o profesionalnoj tajni, koja uključuje neku vrst oneroznog ugovora: povjeravam ti svoje stanje, a ti obećaj da ćeš o tome šutjeti. I profesionalna osoba prihvaća taj ugovor. Iz ovog slijedi: ako ga prekrši u teškoj mjeri, bit će kriv za tešku uvredu čovjeka i Boga; ako ga prekrši u lakoj formi, i odgovornost će biti lakše naravi.

2) Tragedija je u tome da život izbacuje na vidjelo i naše tajne. Snažan je taj životni impuls da se oslobodimo od tereta tajni. Ako u tim tajnama leži neka pogibelj, povjerenje što smo ga dokazali očitovanjem naših defekata pretvara se u spremnost da se spriječe druge eventualne zle posljedice tih defekata. Razumije se, ako pacijent traži savjetnika i pomoćnika, taj savjenik ili pomoćnik ne može pristati na to da, spašavajući pacijenta, upropasti nevinoga. Ljubav nas ne veže da je opslužujemo samo u njenoj apsolutnosti, ona traži da poštujemo i njezin red, podređenost njenih zahtjeva, u svojoj egzistencijalnosti.

3) Čuvanje tajne ima granica. Te granice nameću iste vrednote koje nameću i čuvanje tajne: ljubav i pravednost. Pacijent mora biti razumno protivan očitovanju tajne, a »razumno« znači da treba poštovati ljestvicu vrednota ili red ljubavi. Veće je zlo ako strada nevina osoba i zajednica nego ako pretrpi neugodnosti pocijent kao krivac ili barem nosilac zla ili defekta. Ljubav i pravednost traže da se dade prednost nevinoj osobi ili zajedničkom dobru (kada se radi o istovrsnim dobrima zajedničko je dobro iznad pojedinačnog).

4) Profesionalna tajna kao takva od velike je važnosti za društveni život. Za nju se isplati podnijeti velike žrtve. Bez sumnje, ona na profesionalne osobe postavlja terete. Uzmimo jedan primjer. Hoće li liječnik sačuvati tajnu? Ako ga *drugi razlozi* ne tjeraju na to da očituje tajnu, on nije dužan niti pred sudom izdati tajnu, jer sud ima svoja sredstva i načine kako može sa svoje strane doći do spoznaje pravog stanja, pa neka se misli.

5) Ilustrirajmo stvar upravo na liječniku. Recimo da je liječnik pri pregledu pacijentice doznao da je abortirala. On je to doznao ne iz njena očitovanja, nego na bazi pregleda. Ako liječnik još k tome predviđa da će osoba i dalje to činiti, možda tražiti intervenciju nestru-

čnih osoba i sl., on nije dužan na profesionalnu tajnu, ali je dužan na onu običnu. Prema tome i njega tereti obaveza evanđeoske procedure (Mt 18, 15), tj. najprije privatna opomena, poslije toga uski krug, a na kraju službeni forum.

Ako je liječnik doznao za abortus na bazi povjerenja što mu ga je pacijentica iskazala, on nema pravo očitovati drugima tajnu. Dužan je najprije upozoriti, opomenuti, savjetovati pacijenticu da drugi put to ne čini. Ako ne uspije, i njemu je otvoren put spomenute procedure, tj. konačno upozoriti i upravne organe.

Istina, liječnik nije policajac, niti je organ koercitivne vlasti, on je prije svega na službu bolesnicima i životu, ali ne može se izolirati od cjelokupnog promatranja čovječjeg života i zajednice u kojoj živi on i pacijentica. Od neispravnog postupanja može trpjeti štetu pacijentica, druge osobe i zajednica. Prema tome, treba stvar promatrati u širem opsegu.

Pretpostavimo da civilni zakon obvezuje liječnika da prijavljuje abortuse ili prekid trudnoće. Liječnik konstatira u ovom slučaju da je pacijentica to učinila pod pritiskom velikih i važnih razloga a da to drugi put neće učiniti. Očito je da s takvom pocijenticom mora postupiti blaže nego s kojom »profesionalnom« i nesavjesnom pacijenticom. Ako slabić izgubi povjerenje u liječnika, izložit će sebe i druge još većim neredima, ali »okorjeli« može i mora nešto trpjeti.

6) Kako čuvati tajne? Konkretno govoreći, ima više načina kako bi liječnik mogao znati a ne očitovati tajne, npr. čuvajući za sebe ime pacijentice, a statističkom uredu prijaviti slučaj u svrhu uvida kako se kreće neki društveni fenomen patološke naravi. S etičko-moralne strane treba reći da liječniku stoji na raspolaganju šira mentalna restrikcija. Ako on reče »ne znam«, svaki će pametan čovjek uvidjeti da ga veže profesionalna tajna a neće reći da liječnik odgovorno laže. Ta restrikcija nije laž, ona je samo posve opravdano i razborito skrivanje istine koju profesionalna osoba ne smije očitovati. Jest, neprijatno je čuvati tajnu, neprijatno je služiti se restrikcijom, ali ona je u ovom slučaju nenadomjestiva. Takav je život. U njemu ima oštrih kutova — treba ih blažiti. Ima oštrih situacija — treba ih tupiti. Čovjek je slab — treba ga i shvatiti i donekle podnositi.

7) Neki teolozi, kao npr. Palazzini (CASUS, IV str. 11), govore da liječnik mora to očitovati javnoj vlasti ako otkrije znakove pogibeljne bolesti kod bračnog druga. Čini mi se da je to previše kategorički rečeno. Prije svega svakog čovjeka treba ispravljati preko njega samoga. Evanđeoska procedura vrijedi za svakoga, prema tome najprije treba opomenuti pacijenta da sam poduzme odgovarajuće mjere, a istom ako to ne uspije, liječnik će prema svojoj razboritosti poduzimati druge mjere, čuvajući uvijek čast pacijentovu.

Prema tome, liječnik ponekad može biti i dužan očitovati tajnu. Obavezno očitovanje tajne može nastati npr. kada je jedan bračni drug zaražen u spolnim odnosima izvan braka a zlobno neće da očituje tu tajnu bračnom drugu, ili neće da upotrebljava sredstva potrebna da

spriječi zarazu svoga bračnog druga, ili ne poduzima ništa da se djeca ne zaraze i sl.

Zaključak: Kako se moglo vidjeti iz razlaganja, u ovom su pitanju mnogi momenti od telike važnosti. U prvom redu to je veličina i uzvišenost tajne, prema tome i stroga dužnost profesionalne osobe da tu tajnu čuva. Povrijediti bez opravdanja ili dovoljna razloga tajnu znači na sebe svaliti odgovornost za teški grijeh, ako je stvar teške naravi ili šteta teške naravi.

Osim toga važan je momenat u vezi s procedurom ispravljanja ili popravka, a znamo da se opomena mora uvijek odvijati prema Kristovoj metodi: najprije nasamo ili u četiri oka, poslije toga pred dvojicom ili trojicom, kasnije mjerodavnim forumima, a na kraju i koercitivnim sredstvima (Mt 18, 16).

Konačno, od presudne je važnosti u svemu ovome promatrati podređenosti vrednota i red ljubavi. Krivični zakonik u čl. 157. određuje kaznu zatvora od godine dana za očitovanje profesionalne tajne advokata, branioca, liječnika, babice ili drugog lica. Ne kažnjavaju se ako je očitovanje »u općem interesu ili u interesu drugog lica, koje je (interes) pretežniji od interesa čuvanja tajne«.

Dakle, liječnička je tajna ipak donekle relativne naravi. A što je među ljudima apsolutne naravi? Recimo da su to objektivne norme morala. Pa eto i Krivični zakonik poštuje tu ljestvicu vrednota, taj red ljubavi. Ako bi zajednici ili drugoj osobi, nedužnoj, od čuvanja tajne bilo znatne štete, dužnost tajne ne opstoji, ili opstoji gore spomenuta procedura evanđeoske naravi, jer to je posve humana procedura što spada i na naravnu etiku.

Za svaki slučaj treba napose odmjeriti sve kolnosti. Vidjeti o kojem se defektu radi; u kojoj je situaciji pacijent; kako se može spriječiti zlo a da se tajna ne očituje; koja bi metoda bila najbolja. Šablone nema, ali opstoji dužnost trajnog samoodgoja za sve profesionalne osobe, jer te osobe nose odgovornost i za sebe i za one koji im se povjeravaju, i za društvo ili zajednicu u kojoj žive oni i njihovi pacijenti.

U svim se vim smjernicama ide za tim da se spasi i pravednost i ljubav. Ali ti obziri se odnose ne samo na pojedince nego i na zajednicu. Eto, s tog gledišta neka se pitanje tajne ne apsolutizira, ali neka se i ne minimalizira ni potpuno relativizira.

SUMMARIUM

Momentosa sane hic tangitur quaestio. Secretum professionale, quod commissum audit, revelare auctor notis argumentis fulcit ut illicitum, utpote contra charitatis ac iustitiae virtutes. Secreta tamen quaelibet servamus prout haec in concretis situationibus apparent. Ergo haec eadem secreta servare limites habet. Hos limites servare eadem quas diximus virtutes praecipiunt. Limites autem observamus multos. Sic prioritatem personae innocentis prae culpabili, et boni communis prae illo particulari, in eodem si inveniantur bonorum genere. Ad quaestiones particulares solvendas methodus procedendi a Christo indicata servetur semper (Math 18, 15). Nec eodem modo cum infirmis ac cum in malo obstinatis agendum. Scala valorum ac praeceptorum nec huic quaestioni extranea. Item mentalis restrictio late sumpta utilis dicenda ac amplectenda.